

- (2024) -(-): (Series -): ---

 DOI: <https://doi.org/10.30473/grup.2024.70842.2843>

Received: 14/Mar/2024

Accepted: 17/Sep/2024

ORIGINAL ARTICLE

Presenting a Strategic Model for Sustainable Development and Security of Border Areas and its Role in Regional Competitiveness, Case Study: West Azerbaijan Province

Mehdi Hosseonpour¹, Mirnajaf Mousavi^{2*}

1. Ph.D. Department of Geography and Urban Planning, Zanjan University, Zanjan, Iran.

2. Professor, Department of Geography, Urmia University, Urmia, Iran.

Correspondence

Mirnajaf Mousavi

Email: m.mousavi@urmia.ac.ir

How to cite

Hosseonpour, M., & Mousavi, M.N. (2024). Presenting a Strategic Model for Sustainable Development and Security of Border Areas and its Role in Regional Competitiveness, Case Study: West Azerbaijan Province. *Urban Ecological Research*, -(-), -.

ABSTRACT

One of the main priorities of any country is to have effective and stable security, improve information exchange at borders, strengthen border information systems, and increase security at its foreign borders, which can bring economic, social, and political peace to the country by establishing comprehensive and complete laws and regulations. For this purpose, the current research aims to present the strategic model of sustainable development and security of the border areas of West Azerbaijan province and its role in regional competitiveness. Based on this, the method of this research; In terms of purpose, is practical, and in terms of method, it is descriptive-analytical, and in terms of nature, it is based on strategic and exploratory planning methods. The statistical population of this research includes 35 experts in the field of regional planning, managers, specialists, and researchers (22 managers and experts and 13 researchers) who were selected by snowball sampling. The Delphi method was used to collect the data for this research. Strategic planning and Meta-SWOT software were used for data analysis. The results showed that the presence of border markets and transformation in people's business had an effect on the development and stability of security in the region with a rate of (5.59), The factor of Iran's military power, the diversity and appropriate deployment of the armed forces of the Islamic Republic of Iran in the region with a rate of (5.57), The reason for the government's special attention to the issue of security in the region and the strict and strong supervision of the Police and Border Guard commander in the borders of the province with a rate of (5.46) respectively, it is the most compatible with the goals of the strategy of West Azarbaijan province.

KEYWORDS

Sustainable Security, Strategic Plan, Regional Development, Border Regions, West Azerbaijan.

© 2024, by the author (s). Published by Payame Noor University, Tehran, Iran.

This is an open access article under the CC BY (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

<https://grup.journals.pnu.ac.ir/>

«مقاله پژوهشی»

ارائه الگوی راهبردی توسعه و امنیت پایدار مناطق مرزی و نقش آن در رقابت پذیری منطقه‌ای، مورد پژوهش: استان آذربایجان غربی

مهدی حسین پور^۱، میرنجف موسوی^{۲*}

چکیده

یکی از اولویت‌های اصلی هر کشوری داشتن امنیتی مؤثر و پایدار، بهبود تبادل اطلاعات در مرزها، تقویت سیستم‌های اطلاعاتی مرزی و افزایش امنیت در مرزهای خارجی خود است که می‌تواند با وضع قوانین و مقرراتی جامع و کامل، آرامش اقتصادی و اجتماعی و سیاسی را در کشور به همراه داشته باشد. بدین منظور هدف پژوهش حاضر آن است که الگوی راهبردی توسعه و امنیت پایدار مناطق مرزی استان آذربایجان غربی و نقش آن در رقابت‌پذیری منطقه‌ای را ارائه نماید. بر این مبنا روش این پژوهش؛ از نظر هدف، کاربردی و به لحاظ روش، توصیفی - تحلیلی و از نظر ماهیت، براساس روش برنامه‌ریزی راهبردی و اکتشافی است. جامعه آماری این پژوهش شامل ۳۵ نفر از کارشناسان حوزه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، مدیران، متخصصان و پژوهشگران (۲۲ نفر مدیر و کارشناس و ۱۳ نفر پژوهشگر) است که به روش نمونه‌گیری گلوله برفی انتخاب شدند. برای گردآوری داده‌های این پژوهش از روش دلفی آنی استفاده شده است. برای تحلیل داده‌ها از برنامه‌ریزی راهبردی و نرم‌افزار Meta-SWOT استفاده شد. نتایج نشان داد که عامل وجود بازارچه‌های مرزی و تحول در کسب‌وکار مردم بر توسعه و پایداری امنیت در منطقه با میزان (۵/۵۹)، عامل قدرت نظامی ایران، تنوع و آمایش مناسب نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران در منطقه با میزان (۵/۵۷)، عامل توجه ویژه دولت به مسئله امنیت در منطقه و نظارت دقیق و قوی فرمانده انتظامی و مرزبانان در مرزهای استان با میزان (۵/۴۶) به ترتیب بیشترین تناسب را با اهداف استراتژی استان آذربایجان غربی دارد.

واژه‌های کلیدی

امنیت پایدار، برنامه راهبردی، توسعه منطقه‌ای، مناطق مرزی، آذربایجان غربی.

۱. دکتری، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه زنجان، زنجان، ایران.
۲. استاد، گروه جغرافیا، دانشگاه ارومیه، ارومیه، ایران.

نویسنده مسئول: میرنجف موسوی

رایانامه:

m.mousavi@urmia.ac.ir

استناد به این مقاله:

حسین پور، مهدی و موسوی، میرنجف (۱۴۰۳). توزیع فضایی - مکانی پارکینگ‌های عمومی و مکان‌یابی بهینه آن با بهره‌گیری از مبانی شهرسازی و مدیریت ترافیک شهری، مطالعه موردی: شهر ارومیه. فصلنامه علمی پژوهش‌های بوم‌شناسی شهری، (-)، -.

مقدمه

با گسترش مداوم؛ شدت، دامنه و الگوی فعالیت‌های انسانی، وضعیت پایدار محیط به‌طور فزاینده‌ای شکننده می‌شود (Liu, et al., 2023) و از طرفی توسعه، ثمره تحولات طولانی‌مدت است (Heydari & Bakhtar, 2018) که با امنیت روابط متقابل دارند (Ragan et al, 2009). بدون توسعه، امنیت معنای عینی نمی‌یابد. از سوی دیگر مسئله این است که بدون امنیت نیز توسعه امکان‌پذیر نیست (Sapiro, 2017). ادامه حیات هر جامعه‌ای در گرو حفظ و بقای امنیت و احساس ناشی از آن است که وجود آن موجب ثبات جامعه می‌شود (Buzan & Hansen, 2007). در آغاز قرن بیست‌ویکم بسیاری از کشورهای جهان با تهدیدات و چالش‌های امنیتی بسیار پیچیده-ای روبرو هستند (Wagner, 2021) به‌طوری‌که امنیت به عرصه‌ای تبدیل شده است که نقش مهمی در روابط عمودی بین ارتباطات سیاسی و افقی بین مکان‌ها ایفا می‌کند (Tulumello, 2018).

برخی امنیت پایدار را ترکیب امنیت ملی و امنیت انسانی (Smith, 2008) و عده‌ای آن را توسعه اقتصادی جهان دانسته‌اند و برخی نیز برای توجه به توسعه بین‌المللی، رفاه بیشتر و حفاظت از غیرنظامیان را امنیت پایدار را در نظر گرفته‌اند (Abbott & Marsden, 2008). امنیت پایدار یکی از اساسی‌ترین اهداف سیاست خارجی کشورهاست که جوهره استقلال، تمامیت ارضی و حاکمیت است (Cohen, 1987) به‌طور کلی جوامعی که از امنیت پایدار برخوردار هستند، توانایی پاسخگویی به نیازهای مختلف اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در عرصه داخلی را دارند و در عرصه خارجی نیز از جایگاه مناسبی برخوردارند (Buzan et al, 2003).

در گذشته به دلیل تهدیدهای نظامی در مناطق مرزی، امنیت مناطق مرزی موردتوجه سیاست‌مداران قرار گرفت که دارای هدف اصلی تأمین امنیت و پیشگیری از بروز هرگونه تهدید نظامی بوده است؛ بنابراین، سیاست امنیتی دست‌یابی به حداکثر توان نظامی برای غلبه بر دشمنان (داخلی و خارجی) و کسب امنیت تعریف شد. امروزه، تهدیدهای نظامی در مناطق مرزی جای خود را به بحران‌های زیست‌محیطی، معضل قاچاق، گسل‌های قومی - مذهبی و بی‌ثباتی‌های دیگر داده است که برای سامان‌دهی آن، با توجه به شرایط جغرافیایی مناطق مرزی، نیاز به برنامه‌ریزی ملی در کشورهای واقع در مناطق مرزی است. از این منظر برنامه‌ریزی‌هایی که معطوف به مسائل انسانی و طبیعی برای بهره‌برداری منطقی از توانمندی‌های محیطی مناطق

مرزی برای دست‌یابی به امنیت و توسعه پایدار است، تأمین امنیت اقتصادی در مناطق مرزی نامیده می‌شود (Fohen, 2019)؛ خطوط مرزی به‌عنوان ابزاری برای تعیین مرزهای سرزمینی، از دیرباز مفهوم اصلی در روابط بین‌الملل بوده و تأثیر مهمی بر سیاست‌های خارجی و امنیتی کشورها داشته است (Binder, 2017). از سوی دیگر، مفاهیم سرزمین و حاکمیت ارتباط مستقیمی با مفهوم مرزها دارند که بسیار در هم‌تنیده شده-اند (Binder, 2017). به بیان دقیق‌تر، مرزها برای تحقق امنیت سرزمینی اهمیت اساسی دارند (Grant, 2020).

در سال‌های اخیر، همکاری بین‌ملتها به موضوعی حیاتی برای توسعه پایدار شهرهای هم‌جوار در مناطق مرزی تبدیل شده است (Kurowska - Pysz et al, 2018). در رابطه با مرز و جمعیت مناطق مرزی، بحث امنیت پایدار همواره بین مطالعات و تحقیقات از جایگاه بالایی برخوردار بوده است. یکی از اولویت‌های اصلی هر کشوری داشتن امنیتی مؤثر و پایدار، بهبود تبادل اطلاعات در مرزها، تقویت سیستم اطلاعات مرزی و افزایش امنیت در مرزهای خارجی خود است که می‌تواند با وضع قوانین و مقررات جامع و کامل، آرامش اقتصادی، اجتماعی و سیاسی را در کشور به ارمغان آورد (Cica & Filipoaia, 2017). پژوهش در مورد وضعیت توسعه و امنیت مناطق مرزی با توجه به تغییرات قابل توجه در ژئوپلیتیک و اقتصاد کشورها و ارتباط آن با امنیت ملی، در حال حاضر مهم‌ترین چالش کشورها تلقی می‌شود (Bobrovskaya et al, 2019). مرزها اکنون به‌عنوان فیلترهایی عمل می‌کنند که امکان ارتباط معنادار بین افراد را فراهم می‌کند و در عین حال تهدیدها را دور نگه می‌دارد. مرزها به‌عنوان ابزاری برای مدیریت بازار یک دولت استفاده می‌شوند و همچنین مرزها بیانگر مسائل روابط خارجی و چالش‌های امنیتی هستند. در عین حال مرزها به‌طور مساوی هویت تعلق و عدم تعلق ایجاد می‌کنند (Ikotun et al, 2021).

در منطقه خاورمیانه یکی از کشورهایی که تنوع ژئوپلیتیکی بالایی دارد، ایران است. از این‌رو با مسائل مختلف امنیتی و ژئوپلیتیکی مانند: تنوع نژادی، اقلیت‌گرایی مذهبی، تهدیدهای محیط‌زیستی و سایر مسائل امنیتی مواجه است. استقرار ۱۶ استان از مجموع ۳۱ استان کشور در مرزهای آبی و زمینی ایران نیازمند توجه به چنین وضعیت فضایی است. مناطق مرزی شمال غرب کشور از نظر مقیاس اثربخشی امنیتی مهم‌ترین مناطق امنیتی کشور محسوب می‌شوند. استان آذربایجان غربی به دلیل هم‌جواری با سه کشور مهم خاورمیانه و قفقاز جنوبی یعنی ترکیه، عراق، جمهوری آذربایجان (منطقه)

اجتماعی - فرهنگی است (Niebuhr & Stiller, 2002). مرزها هرگز مرزبندی مطلق هویت گروهی را تشکیل نداده‌اند و به‌وضوح بیانگر فضا‌مندی قدرت نیستند (Gunay and Witjes, 2017). از سوی دیگر، مفاهیم سرزمین و حاکمیت ارتباط مستقیمی با مفهوم مرزها دارند که بسیار درهم‌آمیخته شده‌اند (Binder, 2017). مناطق مرزی و اثرات مرزی در تحقیقات توسعه اقتصادی، اجتماعی و اکولوژیک مورد توجه قرار می‌گیرند. زیرا این استنباط و تصور ایجاد شده است که این مناطق خاص جغرافیایی، موجب سازگاری، همگونی اقتصادی، تثبیت امنیت و ثبات می‌شوند (Mendoza, 2017). مرزها و مناطق مرزی از دیرباز محل افزایش امنیت بوده است. از آنجایی که در دوره جدید از یکدیگر جدا شده‌اند، کارکردهای امنیتی آن در هر حکومت سرزمینی نسبت به سایر دولت‌ها متفاوت بوده است (Cote-Boucher et al, 2014). در شرایط طبیعی و در یک محیط عادلانه، توسعه امکانات، خدمات و کالاهای کمیاب در مناطق مرزی مشکلی ایجاد نمی‌کند (You et al, 2018). شواهد و تجربیات کشورهای مختلف حاکی از آن است که با گذشت زمان، مرزهای ملی بخش بزرگی از کارکردشان را به‌عنوان مانع از دست داده و تعاملات و همکاری‌های فرامرزی اهمیت بیشتری یافته است (Kladivo et al, 2012). مدیریت مرزها دارای ابعاد نظامی - امنیتی، اقتصادی، فرهنگی - اجتماعی و عمرانی است. مدیریت بهینه - ی مرزها در واقع با حفظ ویژگی‌های عمرانی و زیرساختی و استفاده از منابع محیطی و انسانی، کارکرد مرزها را در ابعاد مختلف به‌منصه ظهور می‌رساند. (Cunningham, 2012).

پیشینه پژوهش

شکوری و همکاران (۱۴۰۲)، در پژوهش خود تحت عنوان «تبیین راهبردهای دفاعی-امنیتی در افزایش امنیت مرزهای کشور» با استفاده از نظرات ۳۰ تن از کارشناسان جغرافیای سیاسی به شناسایی اثرگذاری شاخص‌های راهبرد دفاعی-امنیتی در افزایش امنیت مرزهای کشور پرداخته‌اند که نتایج این پژوهش نشانگر این است که شاخص‌های همگنی جمعیت از نظر شاخص‌های مذهبی، وضعیت سرمایه‌گذاری بومی و غیربومی، آسیب‌پذیری بالا، وجود منابع طبیعی، وجود اشتراکات فرهنگی تأثیرگذار بوده و دسترسی به نهادهای سیاسی، وضعیت تعادل اقتصادی، مدیریت متمرکز از بالا به پایین اثرپذیر به حساب می‌آیند.

ذوقی بارانی و همکاران (۱۴۰۱)، در پژوهش خود تحت

خودمختار نخبوان) و همچنین به دلیل حساسیت جغرافیای سیاسی و جغرافیای راهبردی، یکی از مهم‌ترین مناطق مرزی ایران به‌عنوان دروازه و پل ارتباطی ایران و اروپا است. یکی از عوامل کلیدی در یک محیط پیچیده مانند مناطق مرزی با تغییرات سریع، سازگاری با تحولات جاری و آمادگی برای تحولات آینده است. در ایران و به‌طور خاص استان آذربایجان غربی؛ عدم تفکیک امور ملی و محلی از یک‌سو و کنترل دولت بر اداره امور منطقه‌ای، تداوم اقتصاد سیاسی رانت محور و تمرکز امکانات مدیریتی در سازمان‌های وابسته به دولت مرکزی از سوی دیگر، منجر به این واقعیت شده است که حتی در صورت تقاضای عمومی، شرایط مساعد منطقه‌ای محقق نشده است و یا با چالش‌های جدی مواجه می‌شوند. استان آذربایجان غربی در سال‌های گذشته با توجه به موقعیت ویژه اقتصاد مرزی و استقرار برخی صنایع، جمعیت زیادی از روستاهای استان‌های هم‌جوار را به خود جذب کرده است که این استان را با چالش‌ها و مسائلی که در آینده پیش خواهد آمد مواجه کرده است که نیاز به رویکردی نو در برنامه‌ریزی استراتژیک و مدیریت منطقه‌ای آینده خود دارد. بدین منظور هدف پژوهش حاضر آن است که الگوی راهبردی توسعه و امنیت پایدار مناطق مرزی استان آذربایجان غربی و نقش آن در رقابت‌پذیری منطقه‌ای را ارائه نماید که در این راستا سؤال اصلی پژوهش تحت عنوان «مهم‌ترین توانایی‌های مناطق مرزی استان آذربایجان غربی در زمینه سطح توسعه و امنیت پایدار برای افزایش ضریب رقابت‌پذیری با رقبای منطقه‌ای خود چه مواردی هستند؟» تدوین گردیده است.

مبانی نظری

چارچوب نظری

امنیت از نظر گفتمانی از سنتی تا مدرن و پست‌مدرن مورد مناقشه بوده و از منظرهای مختلف موردبررسی قرار گرفته است. برای مثال دیدگاه توسعه‌ای، نگاهی کل‌نگر به امنیت دارد و امنیت انسانی را با توسعه انسانی ترکیب می‌کند. این دیدگاه همه شاخص‌های توسعه انسانی مانند آزادی سیاسی، فقر و نابرابری درآمد، آموزش، بهداشت، مسائل جنسیتی و مسائل زیست‌محیطی را که رفاه انسان را تهدید می‌کنند، نشان می‌دهد (Akokpari, 2007). فرض این دیدگاه این است که افزایش ظرفیت افراد در نهایت آن‌ها را قادر می‌سازد تا کیفیت زندگی خود را بهبود بخشند (Oyoo, 2010). وجود امنیت در مرزها یکی از عوامل اصلی توسعه در ابعاد اقتصادی، سیاسی و

بررسی نقاط قوت و ضعف (عوامل داخلی)، و فرصت‌ها و تهدیدها (عوامل خارجی) استراتژی‌های توسعه شهری در سطح بین‌الملل در شهرهای مرزی پرداخته‌اند که نتایج این پژوهش نشانگر این است که راهبرد SO با امتیاز وزنی ۰/۸۳۹ به‌عنوان مهم‌ترین راهبرد و راهبرد WO با امتیاز ۰/۶۵ به‌عنوان راهبرد جایگزین باید انتخاب شوند.

آفتاب و هوشمند (۱۳۹۷)، در پژوهش خود تحت عنوان «تدوین راهبردهای دفاعی-امنیتی در مناطق مرزی استان آذربایجان غربی با رویکرد آمایش سرزمین» با استفاده از رویکرد آینده‌پژوهی و روش‌های دلفی، تحلیل اثرهای متقاطع، نرم‌افزار میک-مک، سناریو ویزارد و الگوی تحلیلی SWOT، اشاره کرده‌اند که ۵۸/۳۹ درصد از این سناریوها مطلوب هستند و ۸۸/۳۸ درصد از سناریوهای ۹گانه، حالت‌های بحرانی را نشان می‌دهند، احتمال تحقق شرایط ایستا هم حدود ۵۲/۲۱ درصد می‌باشد این امر نشان می‌دهد که در راهبردهای دفاعی و امنیتی مناطق مرزی استان آذربایجان غربی، احتمال وقوع شرایط ایستا کم، ولی احتمال رخداد دو حالت مطلوب و بحرانی با اختلاف درصد ناچیز بیشتر است.

مشکینی و ربانی (۱۳۹۷)، در پژوهش خود تحت عنوان «تبیین عوامل مؤثر بر توسعه آینده شهرهای مرزی (مورد مطالعه: شهر بانه)» با استفاده از رویکرد آینده‌پژوهی اشاره کرده‌اند که تولید ملی، میزان ورود کالا، میزان ورود گردشگر، حمل‌ونقل شهری و استانی و سرمایه‌گذاری، متغیرهای کلیدی مؤثر بر توسعه آتی شهر بانه هستند. این متغیرها به دلیل امکان دست‌کاری توسط مدیران و از سوی دیگر تأثیرگذاری زیاد آن‌ها بر سیستم، دارای اهمیت استراتژیک هستند و بنابراین باید در کانون تلاش سیستم مدیریتی برای هدایت تغییرات آینده شهر بانه قرار گیرند.

سو^۱ (۲۰۲۴)، در پژوهش خود تحت عنوان «امنیت، اقتصاد و گردشگری مرزها» اشاره می‌کند که به دلیل عبور و مرور زیاد گردشگران در نقاط مرزی و افزایش نفوذ جغرافیایی سیاسی و اقتصادی آن‌ها، مرزها به‌طور فزاینده‌ای توریستی شده‌اند و توریستی کردن مرزها با حداقل سه انگیزه کالاسازی، امنیت‌زدایی و تمایز، درک دقیقی از مناظر مرزی و شیوه‌های مرزی ایجاد می‌کند به‌طوری‌که این موضوع سبب ایجاد کارکردهای جدیدی در مرزها می‌گردد. بنابراین، توریستی کردن مرزها، محققان گردشگری را وارد گفتگوهای سازنده با

عنوان «رابطه تهدیدات امنیتی و دفاعی با توسعه‌یافتگی مناطق مرزی مورد مطالعه: استان آذربایجان غربی» با استفاده از نظرات ۳۰ تن از استادان جغرافیای سیاسی، علوم سیاسی و نیز مرزبانان به بررسی اولویت‌بندی عوامل امنیتی مؤثر در توسعه مناطق مرزی استان آذربایجان غربی پرداخته‌اند که نتایج این پژوهش نشانگر این است که شاخص‌های توسعه و امنیت در میان شهرستان‌های مرزی این استان به صورت متعادل توزیع نشده است.

موسوی و همکاران (۱۴۰۰)، در پژوهش خود تحت عنوان «شاخص‌های ژئوپلیتیکی و ژئواکونومیک مؤثر در آمایش مناطق مرزی (مورد مطالعه: استان کرمانشاه)» اشاره کرده‌اند که نزدیکی به قلمرو سیاسی بی‌ثبات و بحران‌زای کشور عراق با امتیاز میانگین ۳/۸۴ و در بحث شاخص‌های ژئواکونومی عدم توسعه مناسب اقتصادی با امتیاز ۳/۳۹۲ بیشترین اهمیت را از نظر کارشناسان بر روی تحقق‌پذیری برنامه‌های آمایشی داشته‌اند.

دهقانیان و همکاران (۱۴۰۰)، در پژوهش خود تحت عنوان «تبیین فرصت‌ها و تنگناهای توسعه امنیت پایدار در نواحی مرزی (مطالعه موردی استان بوشهر)» اشاره کرده‌اند که در استان بوشهر فرصت‌های توسعه امنیت پایدار عبارت‌اند از موقعیت جغرافیایی مطلوب، منابع هیدروکربنی مطلوب، منابع دریایی و توانایی تولید انرژی‌های نو. تنگناهای استان در حوزه امنیت پایدار نیز عبارت‌اند از تمرکز مراکز نظامی، تمرکز منابع اقتصادی، بیکاری، قاچاق و مشکلات منابع آبی. همچنین استفاده نادرست از منابع منجر به آسیب محیط‌زیست و محرومیت ساکنان از خدمات متناسب با پتانسیل‌های منطقه شده است.

حشمتی جدید و همکاران (۱۴۰۰)، در پژوهش خود تحت عنوان «رهیافت آمایش مناطق مرزی در استان کرمانشاه از نگاه توسعه و امنیت پایدار» اشاره کرده‌اند که با توجه به اینکه میان آمایش مناطق مرزی و ایجاد توسعه و امنیت پایدار رابطه و پیوند ناگسسته‌ای حاکم است و این اصل با نظر به شرایط موجود اقتصادی، اجتماعی، سیاسی-امنیتی استان کرمانشاه نشان می‌دهد که این رابطه ضعیف و در اولویت برنامه‌ریزی‌های راهبردی متولیان امر نیست.

پورمجیدی و همکاران (۱۳۹۸)، در پژوهش خود تحت عنوان «بررسی و تحلیل استراتژی‌های توسعه در شهرهای مرزی مطالعه موردی: شهرهای کشور ایران و ترکیه» با استفاده از مدل‌های ترکیب AHP-SWOT و روش دلفی به

منوط به دستیابی به توسعه اقتصادی، زیست‌محیطی و اجتماعی می‌باشد.

مطالعات مرتبط با موضوع تحقیق حاکی از خلأ پژوهشی در این زمینه است. بنابراین نوآوری پژوهش از چند جهت مورد توجه قرار می‌گیرد: اول اینکه؛ تحقیقات انجام شده در خصوص عدم تحقق توسعه و امنیت پایدار مناطق مرزی، مواردی را ذکر کرده‌اند که خود این عوامل ناشی از شرایط زمینه و سایر عوامل ساختاری است. دوم اینکه؛ اساس سیاست منطقه‌ای و رویکرد یکپارچه در تحقق توسعه و امنیت مناطق مرزی مغفول مانده است. سومین ویژگی و نوآوری این تحقیق کاهش شکاف بین برنامه‌ریزی و قابلیت برنامه‌ریزی سیستمی به نام منطقه است. این مشکل در کشورهای در حال توسعه مانند ایران بیشتر محسوس است.

روش انجام پژوهش

این پژوهش از نظر هدف، کاربردی- توسعه‌ای و از نظر روش- شناختی در دسته روش‌های توصیفی- تحلیلی قرار می‌گیرد که با رویکردی اکتشافی به تدوین و ارائه الگو و راهبرد توسعه و امنیت پایدار پرداخته است. به‌منظور جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات موردنیاز از برداشت میدانی، تکنیک دلفی آنی و مطالعات اسنادی و کتابخانه‌ای استفاده شده است. جامعه نمونه شامل خبرگان و متخصصانی است دارای تخصص لازم و کافی در زمینه توسعه منطقه‌ای، امنیت پایدار و مناطق مرزی در خصوص منطقه مورد مطالعه هستند. جامعه آماری این پژوهش ۳۵ تن از کارشناسان، متخصصان، نخبگان و اعضای هیئت علمی می‌باشند. روش نمونه‌گیری در این پژوهش گلوله برفی است و از متخصصان درخواست کرده‌ایم که نفر بعدی را نیز به ما معرفی کند. عوامل کلیدی مؤثر پنهان و آشکار در فرایند توسعه و امنیت پایدار مناطق مرزی از طریق پرسشنامه باز و در قالب روش دلفی آنی توسط خبرگان صاحب‌نظر استخراج شد و سپس با استفاده از مدل متاسوات تحلیل شده است.

محدوده مورد مطالعه

محدوده مورد مطالعه در این پژوهش استان آذربایجان غربی واقع در شمال غرب ایران است. این استان دارای ۹۶۷ کیلومتر مرز مشترک با سه کشور ترکیه، عراق و آذربایجان می‌باشد که این استان را به یکی از استان‌های مهم در حوزه جغرافیایی سیاسی و راهبردی در کشور تبدیل می‌کند. محدوده مورد مطالعه در شکل شماره ۱ نشان داده شده است:

محققان دیگر در مطالعات انتقادی می‌کند که به بررسی تأثیر متقابل تحرک و قدرت می‌پردازند.

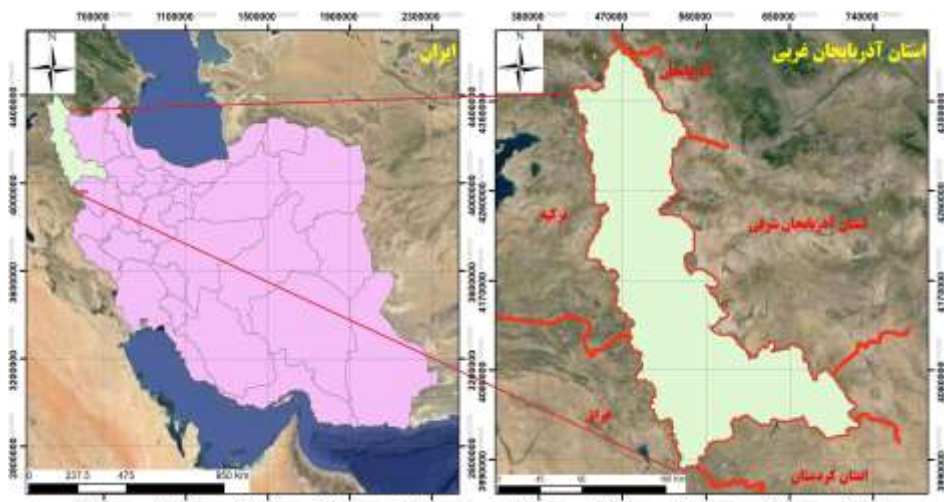
یوس سورینو هادی و همکاران^۱ (۲۰۲۳)، در پژوهش خود تحت عنوان «بررسی تطبیقی مدل‌های توسعه مناطق مرزی با رویکرد امنیت، رفاه و زیست‌محیطی در جزایر سباتیک و میانگاس» نتایج پژوهش نشان می‌دهد که در سباتیک و میانگاس غالب‌ترین رویکرد رفاه، در مرحله دوم رویکرد امنیتی و در مرحله سوم رویکرد زیست‌محیطی است. در همین حال، سیاست پیشنهادی این است که توسعه مرزی در یک سیستم جامع، جامع و یکپارچه مبتنی بر امنیت، رفاه و عوامل محیطی به صورت موضوعی و مکانی با معیارهای موفقیت، یعنی بهره‌وری، کارایی و مشارکت جامعه از طریق یک ترکیب برتر انجام شود. سیستم پایین و پایین به بالا اجرای سیاست در این دو منطقه با توجه به ویژگی‌های سباتیک که هم‌مرز دریا و خشکی است و میانگاس که هم‌مرز دریا است متفاوت است.

گرانث^۲ (۲۰۲۰)، در پژوهش خود تحت عنوان «عبور از خورگوس: قدرت نرم، امنیت و وفاداری‌های مشکوک در مرز چین و قزاقستان» به تحلیل قدرت نرم، امنیت و اعتماد در خورگوس (مرز چین با قزاقستان) پرداخته است که نتایج این پژوهش نشانگر این است که نگرانی‌های مداوم نیروهای امنیتی چین در مورد جدایی‌طلبی در سرزمین‌های مرزی این کشور، افق‌های توسعه‌ای را که پروژه‌های کمربندی و جاده‌ای برای جذب قزاق‌ها استفاده می‌کند، به خطر می‌اندازد.

یو^۳ و همکارانش (۲۰۱۸)، در پژوهش خود تحت عنوان «ویژگی‌ها و عوامل تعیین‌کننده قصد اسکان در جمعیت‌های شناور در شهرهای مرزی چین» به بررسی خصوصیات و راهبردهای مقابله با مهاجرت جمعیت از شهرهای مرزی چین پرداخته‌اند و اشاره کرده‌اند که دولت‌های محلی باید بر توسعه اجتماعی-اقتصادی محلی تأکید کنند و امنیت اجتماعی و معیشتی بیشتری را برای جمعیت‌های شناور فراهم کنند تا ورود جمعیت را تشویق کنند. علاوه بر این، دولت‌های محلی باید ادغام جمعیت‌های شناور در جوامع محلی را ترویج و تسهیل کنند.

لوزوک و آستینوویچز^۴ (۲۰۱۵)، در پژوهش خود تحت عنوان «مفهوم توسعه چند کارکردی مناطق فرامرزی: مورد مطالعه: لهستان» اشاره کرده‌اند که برای کشور لهستان مفهوم توسعه چندمنظوره مناطق مرزی، دستیابی به توسعه پایدار

1. Yoos Suryono Hadi
2. Grant
3. You
4. Lewczuk & Ustinovichius

شکل ۱. محدوده مورد مطالعه

یافته‌ها

مرحله اول: شناسایی و تعیین اهداف

برای استخراج استراتژی‌ها در توسعه و امنیت پایدار مناطق مرزی استان آذربایجان غربی از نرم‌افزار Meta-SWOT استفاده شده است. خروجی نرم‌افزار، راهبردهایی در جهت توسعه و امنیت پایدار مناطق مرزی محدوده مورد مطالعه خواهد شد. دوره زمانی این پژوهش برای محدوده موردنظر برای افق ۱۴۱۲ تعیین گردیده است. در گام اول باید اهداف موضوع را برشمرد و سپس این اهداف را اولویت‌بندی کرد. برای تعیین اهداف از روش تحلیل محتوای اسناد فرادست و

نظرات متخصصان، کارشناسان و خبرگان استفاده شده است. این گونه اولویت‌بندی با استفاده از روش دلفی آنی صورت گرفته است که نتایج این بررسی در جدول شماره ۱ نشان داده شده است:

طبق جدول شماره ۱ برای توسعه و امنیت پایدار مناطق مرزی استان آذربایجان غربی حدود ۱۴ هدف ذکر شده است که از این تعداد، ۷ هدف دارای اولویت بالا، ۵ هدف دارای اولویت متوسط و ۲ هدف دارای اولویت پایین تشخیص داده شده است.

جدول ۱. اهداف تعیین شده جهت توسعه و امنیت پایدار مناطق مرزی استان آذربایجان غربی

اولویت	اهداف
بالا	تأثیر مثبت افزایش بازدهی و بهره‌دهی محصولات کشاورزی و دامی با ایجاد و گسترش صنایع تبدیلی در منطقه
بالا	توسعه محورهای مرزی از شمالی‌ترین نقطه مرزی استان تا جنوبی‌ترین نقطه آن جهت ارتقای سطح اقتصاد مرزی استان
بالا	توانمندسازی بازارچه‌های مرزی و گسترش ظرفیت منطقه در نظام‌مند ساختن مبادلات تجاری
بالا	تدوین راهبردهای کلان امنیتی مرز، پیاده‌سازی و اجرا و بهینه‌سازی طرح‌های امنیتی
بالا	فراهم‌سازی زمینه هم‌افزایی و تأمین پوشش امنیتی با کشورهای هم‌مرز
بالا	تفاهم‌نامه‌های همکاری با کشورهای همسایه برای ممانعت از گسترش آلودگی‌های زیست‌محیطی، ساخت‌وسازهای موانع و استحکامات و تعریف الگوهای بهره‌برداري بهینه
بالا	ظرفیت‌سازی جذب سرمایه‌گذاری‌های داخلی و خارجی در منطقه
متوسط	ایجاد اشتغال پایدار و تثبیت جمعیت در منطقه
متوسط	تعبیه معابر مجاز برای تبادل کالا در جلوگیری از قاچاق کالا
متوسط	گره خوردن منافع کشور با کشورهای همسایه (هم‌مرز) مانند همکاری‌های تجاری از طریق صادرات برق، گاز حمایت و گسترش فعالیت‌های اقتصادی؛ کشاورزی، دامداری و دام‌پروری، صنایع کوچک و متوسط
متوسط	مردم محلی شهرها و روستاهای مرزی استان
متوسط	رونق گردشگری در مناطق مرزی (از عوامل مؤثر در توسعه سکونتگاه‌های مرزی) و نهادینه شدن امنیت پایدار مرزی
پایین	تعیین عمق حریم مرزی؛ (تعریف حریم و تفهیم آن به مرزنشینان)
پایین	مانور مشترک امنیتی با نیروهای مرزبانی کشورهای همسایه به منظور مدیریت تهدیدات مشترک

حسین پور و موسوی: ارائه الگوی راهبردی توسعه و امنیت پایدار مناطق مرزی و نقش آن در رقابت‌پذیری منطقه‌ای ...

مرحله دوم: شناسایی منابع و توانایی‌های مؤثر در توسعه و امنیت پایدار مناطق مرزی استان آذربایجان غربی

در جهت شناسایی عوامل مؤثر در توسعه و امنیت پایدار مناطق مرزی استان، ۱۶ عامل شناسایی شد که با توجه به میزان اهمیتشان اوزان متفاوتی دریافت نمودند که نتایج این ارزیابی در جدول شماره ۲ نشان داده شده است: مطابق جدول شماره ۲، مهم‌ترین عوامل عبارت‌اند از: قدرت

نظامی ایران، تنوع و آمایش مناسب نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران در منطقه با وزن ۱۰، سیاست خارجی پرهیز از تنش‌زایی و تأکید بر همکاری متقابل ایران در منطقه شمال غرب با وزن ۹ و درآمد ناشی از قابلیت‌های گردشگری مذهبی کشور عراق (زیارتی پیاده‌روی اربعین) از طریق مرز ترمچین با وزن ۸.

جدول ۲. عوامل مؤثر در توسعه و امنیت پایدار مناطق مرزی استان آذربایجان غربی

وزن	عوامل
۱۰	قدرت نظامی ایران، تنوع و آمایش مناسب نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران در منطقه
۹	سیاست خارجی پرهیز از تنش‌زایی و تأکید بر همکاری متقابل ایران در منطقه شمال غرب
۸	درآمد ناشی از قابلیت‌های گردشگری مذهبی کشور عراق (زیارتی پیاده‌روی اربعین) از طریق مرز ترمچین
۷	توجه ویژه دولت به مسئله امنیت در منطقه و نظارت دقیق و قوی فرمانده انتظامی و مرزبانان در مرزهای استان
۷	تدابیر و سیاست انجام‌شده نظام درباره اقلیت‌های مذهبی و قومی در منطقه
۷	وجود بازارچه‌های مرزی و تحول در کسب‌وکار مردم بر توسعه و پایداری امنیت در منطقه
۶	ایجاد مناطق آزاد تجاری ضریب امنیتی را در منطقه ارتقا می‌دهد
۶	گسترش سطح فناوری و آمادگی بالای نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران نسبت به کشورهای همسایه در منطقه شمال غرب
۶	تشکیل کارگروه‌های امنیت مرزی برای حفاظت از مرزها در نقاط صفر مرزی
۶	سطح روابط سیاسی، حکومت مرکزی با کشورهای هم‌جوار منطقه
۶	قابلیت‌های طبیعی و تاریخی در زمینه گردشگری و درآمد ناشی از حضور گردشگران
۶	وجود زبان، مذهب و آداب و رسوم مشترک ساکنین دو طرف مرز
۵	وجود نیروی انسانی جوان و تحصیل‌کرده در مناطق مرزی استان هدف
۴	وجود زنجیره شهرهای مرزی با فواصل جغرافیایی کم به‌عنوان مکمل نقش امنیتی برای نیروهای مرزبانان مستقر در مرز
۴	سیستم کنترل قوی کشورهای همسایه به‌عنوان عامل امنیت‌ساز
۳	همکاری‌های دوجانبه با نخجوان در حوزه بهره‌برداری مشترک از آب سد مرزی پلدشت بر تقویت روابط دوجانبه دو کشور

مرحله سوم: شناسایی ابعاد رقابتی و تعیین واحد اندازه‌گیری

می‌توان گفت که مناطق مختلف برای ارتقای سطح توسعه و افزایش امنیت پایدار رقابت می‌کنند. در ادامه، باید تعیین کرد که رقبای استان آذربایجان غربی به لحاظ شاخص‌های مطرح شده نسبت به مناطق مختلف تحت مطالعه در چه وضعیتی قرار دارند. می‌توان استان‌های آذربایجان، اردبیل، کردستان، کرمانشاه و ایلام را مهم‌ترین رقبای استان آذربایجان غربی دانست. سپس باید منابع

و توانایی‌های محدوده تحت مطالعه را با رقبای مقایسه کرد. در ادامه، باید تعیین شد که کدام ابعاد رقابتی با منابع و توانایی‌ها نسبتاً ارتباط بیشتری دارند. در پایان نقشه رقابتی ساخته خواهد شد. در حقیقت این نقشه بیانگر وضعیت رقبا نسبت به استان آذربایجان غربی و هدف تحت مطالعه است که نتایج این بررسی در شکل شماره ۲ نشان داده شده است:

جدول ۳-الف. مقایسه استان آذربایجان غربی با رقبای خود از نظر عوامل مؤثر در توسعه و امنیت پایدار مناطق مرزی

عوامل مؤثر در توسعه و امنیت پایدار مناطق مرزی استان آذربایجان غربی	ا. شرقی	اردبیل	کردستان	کرمانشاه	ایلام
تشکیل کارگروه‌های امنیت مرزی برای حفاظت از مرزها در نقاط صفر مرزی	فراتر	فراتر	تقریباً برابر	پایین تر	فراتر
قدرت نظامی ایران، تنوع و آمایش مناسب نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران در منطقه	تقریباً برابر	فراتر	تقریباً برابر	پایین تر	فراتر
گسترش سطح فناوری و آمادگی بالای نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران نسبت به کشورهای همسایه در منطقه شمال غرب	پایین تر	تقریباً برابر	تقریباً برابر	پایین تر	تقریباً برابر
سیاست خارجی پرهیز از تنش‌زایی و تأکید بر همکاری متقابل ایران در منطقه شمال غرب	پایین تر	پایین تر	تقریباً برابر	تقریباً برابر	فراتر

حسین پور و موسوی: ارائه الگوی راهبردی توسعه و امنیت پایدار مناطق مرزی و نقش آن در رقابت پذیری منطقه‌ای ...

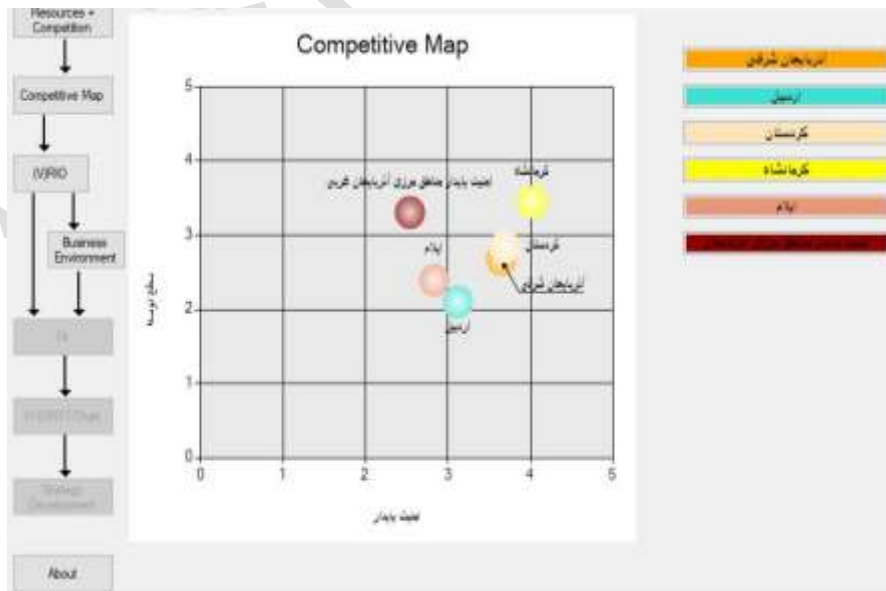
جدول ۳-ب. مقایسه استان آذربایجان غربی با رقبای خود از نظر عوامل مؤثر در توسعه و امنیت پایدار مناطق مرزی

عوامل مؤثر در توسعه و امنیت پایدار مناطق مرزی استان آذربایجان غربی	ا. شرقی	اردبیل	کردستان	کرمانشاه	ایلام
توجه ویژه دولت به مسئله امنیت در منطقه و نظارت دقیق و قوی فرمانده انتظامی و مرزبانی در مرزهای استان	فراتر	بسیار فراتر	تقریباً برابر	پایین تر	تقریباً برابر
قابلیت‌های طبیعی و تاریخی در زمینه گردشگری و درآمد ناشی از حضور گردشگران	پایین تر	پایین تر	تقریباً برابر	تقریباً برابر	فراتر
وجود نیروی انسانی جوان و تحصیل کرده در مناطق مرزی استان هدف	بسیار پایین تر	پایین تر	تقریباً برابر	پایین تر	فراتر
وجود زبان، مذهب و آداب و رسوم مشترک ساکنین دو طرف مرز	تقریباً برابر	فراتر	تقریباً برابر	تقریباً برابر	تقریباً برابر
درآمد ناشی از قابلیت‌های گردشگری مذهبی کشور عراق (زیارتی پیاده روی اربعین) از طریق مرز ترمچین	فراتر	بسیار فراتر	پایین تر	بسیار پایین تر	پایین تر
تدابیر و سیاست انجام شده نظام درباره اقلیت‌های مذهبی و قومی در منطقه	فراتر	بسیار فراتر	تقریباً برابر	پایین تر	تقریباً برابر
سطح روابط سیاسی، حکومت مرکزی با کشورهای هم‌جوار منطقه	فراتر	فراتر	فراتر	پایین تر	تقریباً برابر
همکاری‌های دوجانبه با نخجوان در حوزه بهره‌برداری مشترک از آب سد مرزی پلدشت بر تقویت روابط دوجانبه دو کشور	بسیار پایین تر	پایین تر	فراتر	بسیار فراتر	بسیار فراتر
سیستم کنترل قوی کشورهای همسایه به‌عنوان عامل امنیت‌ساز	بسیار پایین تر	پایین تر	تقریباً برابر	پایین تر	فراتر
وجود بازارچه‌های مرزی و تحول در کسب و کار مردم بر توسعه و پایداری امنیت در منطقه	فراتر	تقریباً برابر	پایین تر	پایین تر	تقریباً برابر
ایجاد مناطق آزاد تجاری ضریب امنیتی را در منطقه ارتقا می‌دهد	بسیار پایین تر	پایین تر	پایین تر	پایین تر	تقریباً برابر
وجود زنجیره شهرهای مرزی با فواصل جغرافیایی کم به‌عنوان مکمل نقش امنیتی برای نیروهای مرزبانی مستقر در مرز	بسیار فراتر	بسیار فراتر	تقریباً برابر	فراتر	فراتر

استان‌های آذربایجان شرقی و کردستان به ترتیب در جایگاه دوم و سوم و در جایگاه بعدی استان اردبیل و در رتبه آخر نیز استان ایلام واقع گردیده‌اند.

در ادامه به بررسی مزیت رقابتی هریک از رقبای تفکیک هریک از ابعاد رقابتی و به صورت مجموع و امتیاز آورده شده است که نتایج این بررسی در جدول شماره ۴ نشان داده شده است:

مطابق شکل ۲، مناطق مرزی استان آذربایجان غربی در ماتریس به لحاظ سطح توسعه بعد از استان کرمانشاه و جایگاه تقریباً بالایی نسبت به رقبای قرار دارد. به عبارتی مناطق مرزی استان آذربایجان غربی به لحاظ سطح توسعه نسبت به رقبای خود در وضعیت خوبی قرار گرفته است. البته حائز اهمیت است که در حوزه امنیت پایدار استان کرمانشاه در مرتبه اول،

شکل ۲. نقشه رقابتی توسعه و امنیت پایدار مناطق مرزی استان آذربایجان غربی

ایلام امتیاز (۲) و استان اردبیل امتیاز (۱) را از لحاظ مزیت رقابتی دریافت نموده‌اند.

مطابق جدول شماره ۴، استان کرمانشاه امتیاز (۵)، استان کردستان امتیاز (۴)، استان آذربایجان شرقی امتیاز (۳)، استان

جدول ۴. مزیت رقابتی هریک از رقبای اصلی استان آذربایجان غربی

حسین پور و موسوی: ارائه الگوی راهبردی توسعه و امنیت پایدار مناطق مرزی و نقش آن در رقابت پذیری منطقه‌ای ...

مناطق	سطح توسعه		امنیت پایدار		مجموع		امتیاز
	مطلق	نرمال شده	مطلق	نرمال شده	مطلق	نرمال شده	
آذربایجان شرقی	۳/۶۴	۱/۰۵	۲/۶۷	۰/۹۹	۶/۳۱	۲/۰۴	۳
اردبیل	۳/۱۱	۰/۹۰	۲/۱۰	۰/۷۸	۵/۲۲	۱/۶۸	۱
کردستان	۳/۶۹	۱/۰۶	۲/۸۴	۱/۰۵	۶/۵۳	۲/۱۲	۴
کرمانشاه	۴/۰۲	۱/۱۶	۳/۴۴	۱/۲۸	۷/۴۷	۲/۴۴	۵
ایلام	۲/۸۳	۰/۸۱	۲/۳۹	۰/۸۸	۵/۲۲	۱/۷۰	۲

مرحله چهارم: ارزیابی منابع و قابلیت‌ها براساس تئوری مبتنی بر منابع

برای پاسخ‌گویی به چالش «چگونگی تشخیص ایجاد مزیت رقابتی پایدار هر یک از این منابع و قابلیت‌ها» از دیدگاه مبتنی بر منابع استفاده می‌شود. بر این اساس منابع و قابلیت‌ها از نظر نادر

بودن، تقلید نشدنی و غیرقابل جایگزین بودن (VRIO) در طیف ۵ درجه‌ای (بسیار موافقم، موافقم، خنثی، مخالفم و خیلی مخالفم) مورد بررسی و اندازه‌گیری قرار می‌گیرد که نتایج این بررسی در جدول شماره ۵ نشان داده شده است:

جدول ۵. ارزیابی منابع و قابلیت‌ها (عوامل کلیدی) بر اساس دیدگاه مبتنی بر منابع

منابع و قابلیت‌ها	نادر بودن	تقلیدناپذیری	غیرقابل جایگزینی
تشکیل کار گروه‌های امنیت مرزی برای حفاظت از مرزها در نقاط صفر مرزی	مخالفم	مخالفم	مخالفم
قدرت نظامی ایران، تنوع و آمایش مناسب نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران در منطقه	خنثی	خنثی	خنثی
گسترش سطح فناوری و آمادگی بالای نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران نسبت به کشورهای همسایه در منطقه شمال غرب	مخالفم	مخالفم	مخالفم
سیاست خارجی پرهیز از تنش‌زایی و تأکید بر همکاری متقابل ایران در منطقه شمال غرب	بسیار مخالفم	بسیار مخالفم	بسیار مخالفم
توجه ویژه دولت به مسئله امنیت در منطقه و نظارت دقیق و قوی فرمانده انتظامی و مرزبانان در مرزهای استان	مخالفم	مخالفم	مخالفم
قابلیت‌های طبیعی و تاریخی در زمینه گردشگری و درآمد ناشی از حضور گردشگران	موافقم	موافقم	موافقم
وجود نیروی انسانی جوان و تحصیل کرده در مناطق مرزی استان هدف	مخالفم	مخالفم	مخالفم
وجود زبان، مذهب و آداب‌ورسوم مشترک ساکنین دو طرف مرز	موافقم	موافقم	موافقم
درآمد ناشی از قابلیت‌های گردشگری مذهبی کشور عراق (زیارتی پیاده‌روی اربعین) از طریق مرز ترمچین	بسیار موافقم	بسیار موافقم	بسیار موافقم
تدابیر و سیاست انجام شده درباره اقلیت‌های مذهبی و قومی در منطقه	مخالفم	مخالفم	مخالفم
سطح روابط سیاسی، حکومت مرکزی با کشورهای هم‌جوار منطقه	مخالفم	مخالفم	مخالفم
همکاری‌های دوجانبه با نخجوان در حوزه بهره‌برداری مشترک از آب سد مرزی پلدشت بر تقویت روابط دوجانبه دو کشور	موافقم	موافقم	موافقم
سیستم کنترل قوی کشورهای همسایه به‌عنوان عامل امنیت‌ساز	موافقم	موافقم	موافقم
وجود بازارچه‌های مرزی و تحول در کسب‌وکار مردم بر توسعه و پایداری امنیت در منطقه	موافقم	موافقم	موافقم
ایجاد مناطق آزاد تجاری ضریب امنیتی را در منطقه ارتقا می‌دهد	موافقم	موافقم	موافقم
وجود زنجیره شهرهای مرزی یا فواصل جغرافیایی کم به‌عنوان مکمل نقش امنیتی برای نیروهای مرزبانان مستقر در مرز	بسیار موافقم	بسیار موافقم	بسیار موافقم

مرحله پنجم: تحلیل عوامل محیطی با استفاده از تحلیل پستل (PESTEL)

در ادامه به ارزیابی عوامل محیطی مؤثر خارج از کنترل مؤثر بر استراتژی ارتقای سطح توسعه و امنیت پایدار مناطق مرزی استان آذربایجان غربی پرداخته شده است. برای این ارزیابی از تحلیل PESTEL استفاده خواهد شد. چارچوب آن براساس

عوامل «سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، تکنولوژیک، زیست-محیطی و قانونی» استوار می‌باشد. در این راستا عوامل محیطی مؤثر خارج از کنترل با تأکید بر چهار معیار (وزن، تأثیر، احتمال افزایش و درجه اضطراب) مورد ارزیابی قرار می‌گیرد که نتایج این ارزیابی در جدول شماره ۶ نشان داده شده است:

جدول ۶-الف. عوامل محیطی خارج از کنترل سازمان

عوامل محیطی	وزن	تأثیر	احتمال افزایش	درجه اضطراب
حضور و حمایت آمریکا، ناتو و قدرت‌های منطقه‌ای و فرمانتقله‌ای در ساخت و تجهیز پایگاه‌ها و فرودگاه‌های نظامی و غیرنظامی در کشورهای هم‌مرز با استان	بسیار مهم	قوی	بالا	خیلی فوری
تهدیدات امنیتی ناشی از قاچاق سلاح، مواد مخدر، مشروبات الکلی و کالا در مرزهای منطقه شمال غرب کشور	بسیار مهم	بسیار قوی	بالا	بالافاصله
جنگ هیبریدی (ترکیبی) کشورهای معاند با ایران در غرب کشور	بسیار مهم	قوی	بالا	خیلی فوری

حسین پور و موسوی: ارائه الگوی راهبردی توسعه و امنیت پایدار مناطق مرزی و نقش آن در رقابت پذیری منطقه‌ای ...

جدول ۶-ب. عوامل محیطی خارج از کنترل سازمان

درجه اضطراب	احتمال افزایش	تأثیر	وزن	عوامل محیطی
خیلی فوری	متوسط	قوی	بسیار مهم	کمبود امکانات نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران جهت استفاده از سامانه‌های هوشمند کنترل مرز در منطقه شمال غرب کشور
فوری	متوسط	قوی	مهم‌تر	طولانی بودن مرزهای استان با ۳ کشور ترکیه، آذربایجان و عراق در غرب کشور
خیلی فوری	بالا	قوی	مهم‌تر	صعب‌العبور بودن به علت وجود ارتفاعات (کوهستانی بودن منطقه)
فوری	متوسط	قوی	مهم‌تر	تکثر قومی - مذهبی و جریان‌های افراطی قومی در مناطق غربی کشور
خیلی فوری	بالا	قوی	بسیار مهم	تردد گسترده غیرقانونی در مرزهای مشترک با کشورهای هم‌مرز با استان
خیلی فوری	متوسط	متوسط	مهم‌تر	بی‌ثباتی سیاسی، ناامنی و محرومیت در کشورهای هم‌جوار هم‌مرز با استان
فوری	متوسط	قوی	بسیار مهم	وجود مراکز تولید و قاچاق کالا و مواد مخدر در آن سوی مرزها
بلافاصله	خیلی بالا	بسیار قوی	بسیار مهم	وجود گروه‌های سازمان‌یافته در منطقه نظیر پژاک و پ.ک.ک
نه خیلی فوری	متوسط	قوی	مهم‌تر	جامع نبودن طرح‌های تأمین و امنیتی مرزهای کشور
خیلی فوری	بالا	قوی	مهم‌تر	ناحیه‌گرایی سیاسی کردها در جنوب شرقی ترکیه، غرب و شمال غرب کشور
فوری	متوسط	قوی	مهم‌تر	فعالیت گروه‌های پان‌ترکیسم در ترکیه، جمهوری آذربایجان و آذربایجان ایران
فوری	متوسط	قوی	مهم‌تر	مطرح‌شدن سیاست‌های پان‌ارمنیسم از سوی ارمنه در مناقشه قره‌باغ
فوری	بالا	قوی	بسیار مهم	برخوردار بودن نیروی مرزی ترکیه از امکانات سخت‌افزاری برتر در مقایسه با امکانات مرزبانان جمهوری اسلامی ایران
فوری	بالا	قوی	بسیار مهم	حضور اسرائیلی‌ها و همکاری آذربایجان با ترکیه و آمریکا از عوامل تأثیرگذار در امنیت مرزی استان
فوری	بالا	قوی	بسیار مهم	بی‌عدالتی جغرافیایی و نابرابر بودن امکانات و اعتبارات تخصصی به مناطق مرزی استان نسبت به مناطق مرکزی در افزایش قاچاق کالا در منطقه مرزی

محاسبه می‌گردد. معیار تناسب راهبردی عاملی برای رسیدن به این امر است که چگونه منابع و توانایی‌ها، فرصت‌ها را پشتیبانی کرده و تهدیدات را کاهش می‌دهند. از آنجا که مقایسات زوجی این عوامل حجم زیادی را در بر خواهد داشت، فقط به چند نمونه اکتفا شده است.

مرحله ششم: سنجش تناسب راهبردی

گام اول: تناسب بین منابع و قابلیت‌ها با عوامل خارجی

در این گام ارزیابی تناسب راهبردی، به ارزیابی تأثیر منابع و امکانات بر روی عوامل خارجی به روش دلفی و به صورت مقایسه دودویی (مقایسات زوجی) پرداخته شده است. در واقع تناسب استراتژیک، به واسطه انطباق عوامل داخلی با خارجی

شکل ۳. تناسب منابع و قابلیت‌ها با عوامل خارجی

برای رسیدن به آن، به صورت مقایسات زوجی به ارزیابی منابع و قابلیت‌ها بر روی اهداف پژوهش پرداخته شد. هدف این مرحله شناسایی میزان پشتیبانی اهداف توسط منابع و قابلیت‌ها هست که فقط به چند نمونه اکتفا شده است.

گام دوم: تناسب بین منابع و قابلیت‌ها با اهداف

در ادامه، با نظرسنجی از کارشناسان، میزان تأثیر منابع و توانایی‌ها بر اهداف را مشخص شد. در واقع تناسب استراتژیک، به واسطه انطباق عوامل داخلی با اهداف محاسبه می‌شود. که

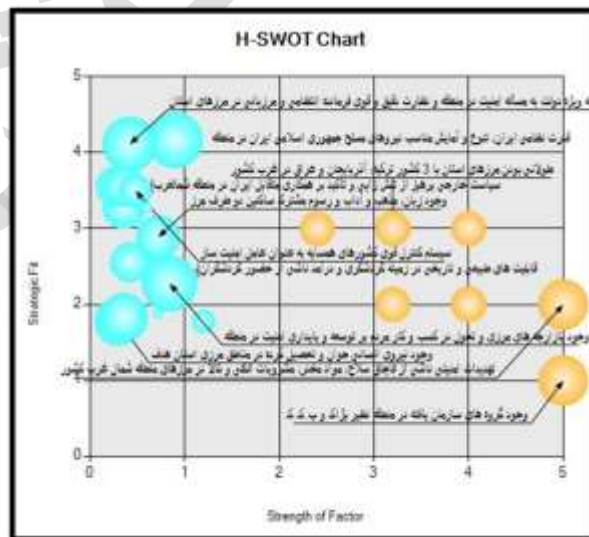

شکل ۴. تناسب توانایی‌ها و قابلیت‌ها با اهداف

مرحله هفتم: نقشه راهبردی

نرم‌افزار با توجه به ورودی‌ها و مقایسات قبلی نقشه راهبردی ترسیم می‌کند. در نقشه استراتژیک منابع و قابلیت‌ها و عوامل خارجی بر مبنای سه معیار مورد تحلیل قرار می‌گیرند: (الف) نزدیکی منابع و قابلیت‌ها با عوامل خارجی؛ (ب) سمت افقی و فوقانی عوامل؛ (ج) اندازه حباب‌ها. محور افقی (X) کمیایی، تقلیدناپذیری و تناسب سازمانی و محور (Y) میزان و درجه تناسب استراتژیک عوامل را نشان می‌دهد. همچنین اندازه حباب‌ها میزان تناسب با اهداف را مشخص می‌کند. منابع و توانایی‌ها با رنگ فیروزه‌ای و عامل کلان محیطی با رنگ نارنجی نشان داده شده‌اند.

آن‌هایی که به سمت راست متمایل شده‌اند، نسبتاً با ارزش، نادر، تقلیدنشده و بدون جایگزین‌اند. آن دسته از عواملی که به سمت بالا متمایل شده‌اند، دارای درجه بالایی از تناسب راهبردی‌اند. اندازه حباب‌ها بیانگر درجه تناسب آن‌ها با اهداف است. اندازه حباب عوامل کلان محیطی بیانگر درجه اضطراب آن‌ها است. به‌طور کلی، برای هر دودسته از حباب‌ها که بیانگر منابع و توانایی‌ها و همچنین عوامل کلان محیطی‌اند قرارگیری در موقعیت بالا و سمت راست بیانگر بالاترین میزان امتیاز و نمره است. در ادامه به بررسی اوزان منابع و قابلیت‌های توسعه و امنیت پایدار مناطق مرزی استان آذربایجان غربی در جدول ۷ پرداخته شده است:

شکل ۵. نقشه راهبردی استراتژی توسعه و امنیت پایدار مناطق مرزی استان آذربایجان غربی

بیشتر با اهداف استراتژی توسعه می‌باشد. طبق نتایج عامل وجود بازارچه‌های مرزی و تحول در کسب‌وکار مردم بر توسعه

مطابق جدول شماره ۷ ستون Bubble، اندازه حباب‌ها را نشان می‌دهد که در اینجا هرچه بزرگ‌تر باشد نشان‌دهنده تناسب

حسین پور و موسوی: ارائه الگوی راهبردی توسعه و امنیت پایدار مناطق مرزی و نقش آن در رقابت پذیری منطقه‌ای ...

نسبت به کشورهای همسایه در منطقه شمال غرب با میزان (۴/۱۱)، به ترتیب بیشترین تناسب استراتژیک را دارا می‌باشند. ستون X کمیابی، تقلیدناپذیری و تناسب سازمانی عوامل را نشان می‌دهد. از بین عوامل، عامل درآمد ناشی از قابلیت‌های گردشگری مذهبی کشور عراق (زیارتی پیاده‌روی اربعین) از طریق مرز تمچین با میزان (۱/۲۰)، عامل قدرت نظامی ایران، تنوع و آمایش مناسب نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران در منطقه با میزان (۰/۹۰)، عامل وجود بازارچه‌های مرزی و تحول در کسب‌وکار مردم بر توسعه و پایداری امنیت در منطقه با میزان (۰/۸۴) عواملی بوده‌اند که به ترتیب بیشترین میزان کمیابی، تقلیدناپذیری و تناسب را در استراتژی توسعه و امنیت پایدار مناطق مرزی استان آذربایجان غربی دارند. در ادامه به بررسی اوزان عوامل خارجی در جدول ۸ پرداخته شده است:

و پایداری امنیت در منطقه با میزان (۵/۵۹)، عامل قدرت نظامی ایران، تنوع و آمایش مناسب نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران در منطقه با میزان (۵/۵۷)، عامل توجه ویژه دولت به مسئله امنیت در منطقه و نظارت دقیق و قوی فرمانده انتظامی و مرزبانی در مرزهای استان با میزان (۵/۴۶) به ترتیب بیشترین تناسب را با اهداف استراتژی استان آذربایجان غربی دارند. ستون Y میزان و درجه تناسب استراتژیک عوامل را نشان می‌دهد که هرچه مقدار عددی آن بیشتر باشد، بیانگر تناسب استراتژیک بیشتر عوامل است. از بین عوامل، قدرت نظامی ایران، تنوع و آمایش مناسب نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران در منطقه با میزان (۴/۱۶)، توجه ویژه دولت به مسئله امنیت در منطقه و نظارت دقیق و قوی فرمانده انتظامی و مرزبانی در مرزهای استان با میزان (۴/۱۳)، گسترش سطح فناوری و آمادگی بالای نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران

جدول ۷. اوزان منابع و قابلیت‌های توسعه و امنیت پایدار مناطق مرزی استان آذربایجان غربی

X	Y	Bubble	منابع و قابلیت‌های توسعه و امنیت پایدار مناطق مرزی استان
۰/۳۵	۳/۲۷	۳/۹۲	تشکیل کارگروه‌های امنیت مرزی برای حفاظت از مرزها در نقاط صفر مرزی
۰/۹۰	۴/۱۶	۵/۵۷	قدرت نظامی ایران، تنوع و آمایش مناسب نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران در منطقه
۰/۳۵	۴/۱۱	۳	گسترش سطح فناوری و آمادگی بالای نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران نسبت به کشورهای همسایه در منطقه شمال غرب
۰/۲۷	۳/۵۸	۳/۵۷	سیاست خارجی پرهیز از تنش‌زایی و تأکید بر همکاری متقابل ایران در منطقه شمال غرب
۰/۴۲	۴/۱۳	۵/۴۶	توجه ویژه دولت به مسئله امنیت در منطقه و نظارت دقیق و قوی فرمانده انتظامی و مرزبانی در مرزهای استان
۰/۷۱	۲/۴۴	۳/۱۴	قابلیت‌های طبیعی و تاریخی در زمینه گردشگری و درآمد ناشی از حضور گردشگران
۰/۳۰	۱/۷۷	۴/۶۰	وجود نیروی انسانی جوان و تحصیل کرده در مناطق مرزی استان هدف
۰/۷۱	۲/۸۸	۴/۰۷	وجود زبان، مذهب و آداب و رسوم مشترک ساکنین دو طرف مرز
۱/۲۰	۱/۷۷	۱/۶۰	درآمد ناشی از قابلیت‌های گردشگری مذهبی کشور عراق (زیارتی پیاده‌روی اربعین) از طریق مرز تمچین
۰/۴۲	۲/۵۵	۳/۵۳	تدابیر و سیاست انجام شده نظام درباره اقلیت‌های مذهبی و قومی در منطقه
۰/۳۵	۳/۵۵	۳/۷۸	سطح روابط سیاسی، حکومت مرکزی یا کشورهای هم‌جوار منطقه
۰/۳۵	۱/۸۳	۴/۷۱	همکاری‌های دوجانبه با نخبوان در حوزه بهره‌برداری مشترک از آب سد مرزی پلدشت بر تقویت روابط دوجانبه دو کشور
۰/۴۷	۳/۵	۲/۷۱	سیستم کنترل قوی کشورهای همسایه به‌عنوان عامل امنیت‌ساز
۰/۸۴	۲/۲۷	۵/۵۹	وجود بازارچه‌های مرزی و تحول در کسب‌وکار مردم بر توسعه و پایداری امنیت در منطقه
۰/۷۳	۱/۸۸	۱/۴۱	ایجاد مناطق آزاد تجاری ضریب امنیتی را در منطقه ارتقا می‌دهد
۰/۶۰	۳/۲۷	۱/۳۷	وجود زنجیره شهرهای مرزی با فواصل جغرافیایی کم به‌عنوان مکمل نقش امنیتی برای نیروهای مرزبانی مستقر در مرز

مرزهای منطقه شمال غرب کشور و وجود گروه‌های سازمان‌یافته در منطقه نظیر پژاک و پ.ک.ک با میزان (۵) و عوامل جنگ هیبریدی (ترکیبی) کشورهای معاند با ایران در غرب کشور و بی‌عدالتی جغرافیایی و نابرابر بودن امکانات و اعتبارات تخصصی به مناطق مرزی استان نسبت به مناطق مرکزی در افزایش قاچاق کالا در منطقه مرزی با میزان (۴) بیشترین درجه اضطراب را در استراتژی توسعه و امنیت پایدار مناطق مرزی استان دارند.

ستون Y میزان و درجه تناسب استراتژیک عوامل خارجی

مطابق جدول شماره ۸، میزان تأثیر عوامل کلان محیطی در استراتژی توسعه و امنیت پایدار مناطق مرزی استان آذربایجان غربی را نشان می‌دهد. نزدیکی دو عامل بیانگر آن دسته از عوامل داخلی است که می‌تواند عوامل خارجی را حمایت کند. ستون Bubble اندازه حساب‌های عوامل خارجی را نشان می‌دهد که در اینجا هرچه بزرگ‌تر باشد نشان‌دهنده میزان اضطرابی بودن در استراتژی توسعه و امنیت پایدار مناطق مرزی استان می‌باشند. طبق نتایج، عوامل تهدیدات امنیتی ناشی از قاچاق سلاح، مواد مخدر، مشروبات الکلی و کالا در

ستون X کمیایی، تقلیدناپذیری و تناسب سازمانی عوامل محیطی را نشان می‌دهد. از بین عوامل، عامل تهدیدات امنیتی ناشی از قاچاق سلاح، مواد مخدر، مشروبات الکلی و کالا در مرزهای منطقه شمال غرب کشور و عامل وجود گروه‌های سازمان‌یافته در منطقه نظیر پژاک و پ.ک.ک با میزان (۵) و عوامل حضور و حمایت امریکا، ناتو و قدرت‌های منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای در ساخت و تجهیز پایگاه‌ها و فرودگاه‌های نظامی و غیرنظامی در کشورهای هم‌مرز با استان، جنگ هیبریدی (ترکیبی) کشورهای معاند با ایران در غرب کشور، کمبود امکانات نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران جهت استفاده از سامانه‌های هوشمند کنترل مرز در منطقه شمال غرب کشور و ... با میزان (۴) از جمله عواملی بوده‌اند که به ترتیب بیشترین میزان کمیایی، تقلیدناپذیری و تناسب را در بین عوامل خارجی دارند.

در استراتژی توسعه و امنیت پایدار مناطق مرزی استان آذربایجان غربی را نشان می‌دهد. که هرچه بیشتر باشد نشان‌دهنده تناسب استراتژیک بیشتر عوامل است. از بین عوامل، عامل کمبود امکانات نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران جهت استفاده از سامانه‌های هوشمند کنترل مرز در منطقه شمال غرب کشور و عامل بی‌ثباتی سیاسی، ناامنی و محرومیت در کشورهای هم‌جوار هم‌مرز با استان با میزان (۴) و عوامل طولانی بودن مرزهای استان با ۳ کشور ترکیه، آذربایجان و عراق در غرب کشور، تکثر قومی - مذهبی و جریان‌های افراطی قومی در مناطق غربی کشور، وجود مراکز تولید و قاچاق کالا و مواد مخدر در آن سوی مرزها، جامع نبودن طرح‌های تأمینی و امنیتی مرزهای کشور، فعالیت گروه‌های پان‌ترکیسم در ترکیه، جمهوری آذربایجان و آذربایجان ایران با میزان (۳) دارای بیشترین تناسب استراتژیک می‌باشند.

جدول ۸. اوزان عوامل خارجی

X	Y	Bubble	عوامل خارجی
۴	۲	۳	حضور و حمایت امریکا، ناتو و قدرت‌های منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای در ساخت و تجهیز پایگاه‌ها و فرودگاه‌های نظامی و غیرنظامی در کشورهای هم‌مرز با استان
۵	۲	۵	تهدیدات امنیتی ناشی از قاچاق سلاح، مواد مخدر، مشروبات الکلی و کالا در مرزهای منطقه شمال غرب کشور
۴	۲	۴	جنگ هیبریدی (ترکیبی) کشورهای معاند با ایران در غرب کشور
۴	۴	۳	کمبود امکانات نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران جهت استفاده از سامانه‌های هوشمند کنترل مرز در منطقه شمال غرب کشور
۳/۲۰	۳	۳	طولانی بودن مرزهای استان با ۳ کشور ترکیه، آذربایجان و عراق در غرب کشور
۳/۲۰	۲	۳	صعب‌العبور بودن به علت وجود ارتفاعات (کوهستانی بودن منطقه)
۳/۲۰	۳	۳	تکثر قومی - مذهبی و جریان‌های افراطی قومی در مناطق غربی کشور
۴	۲	۳	تردد گسترده غیرقانونی در مرزهای مشترک با کشورهای هم‌مرز با استان
۲/۴۰	۴	۳	بی‌ثباتی سیاسی، ناامنی و محرومیت در کشورهای هم‌جوار هم‌مرز با استان
۴	۳	۳	وجود مراکز تولید و قاچاق کالا و مواد مخدر در آن سوی مرزها
۵	۱	۵	وجود گروه‌های سازمان‌یافته در منطقه نظیر پژاک و پ.ک.ک
۳/۲۰	۳	۲	جامع نبودن طرح‌های تأمینی و امنیتی مرزهای کشور
۳/۲۰	۲	۳	ناحیه‌گرایی سیاسی کردها در جنوب شرقی ترکیه، غرب و شمال غرب کشور
۳/۲۰	۳	۳	فعالیت گروه‌های پان‌ترکیسم در ترکیه، جمهوری آذربایجان و آذربایجان ایران
۳/۲۰	۲	۳	مطرح‌شدن سیاست‌های پان‌ارمنیسم از سوی ارمنیه در مناقشه قره‌باغ
۴	۲	۳	برخورداری نیروی مرزی ترکیه از امکانات سخت‌افزاری برتر در مقایسه با امکانات مرزبانی جمهوری اسلامی ایران
۳	۲	۲	حضور اسرائیلی‌ها و همکاری آذربایجان با ترکیه و آمریکا از عوامل تأثیرگذار در امنیت مرزی استان
۳	۲	۴	بی‌عدالتی جغرافیایی و نابرابر بودن امکانات و اعتبارات تخصصی به مناطق مرزی استان نسبت به مناطق مرکزی در افزایش قاچاق کالا در منطقه مرزی

استان آذربایجان غربی حدود ۱۴ هدف ذکر شده است که از این تعداد، طبق نظر کارشناسان ۷ هدف دارای اولویت بالا، ۵ هدف دارای اولویت متوسط و ۲ هدف دارای اولویت پایین تشخیص داده شده است. در جهت شناسایی عوامل مؤثر در توسعه و امنیت پایدار مناطق مرزی استان، تعداد ۱۶ عامل

بحث و نتیجه‌گیری

متغیرها و مؤلفه‌های مهم در حوزه موردنظر با استفاده از روش تحلیل محیطی و مطالعات اسناد بالادستی و همچنین نظرات خبرگان و متخصصانی که در حوزه موردنظر تخصص کافی دارند شناسایی شدند. برای توسعه و امنیت پایدار مناطق مرزی

به ترتیب بیشترین میزان کمیابی، تقلیدناپذیری و تناسب را در استراتژی توسعه و امنیت پایدار مناطق مرزی استان آذربایجان غربی به عهده دارند.

راهکارها

- همگرایی، هم پیوندی و ایجاد حس تعلق به کشور از طریق به رسمیت شناختن مالکیت توسعه برای مردم بومی؛
- تلاش برای معرفی ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های استان در نمایشگاه‌های برون‌مرزی (خارج از کشور) و عقد قرارداد همکاری با کشورهای همسایه؛
- تسهیل فرایندهای قانونی و همگرایی دستگاه‌های اجرایی برای همکاری با سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی؛
- استفاده از فرصت‌های کشورهای همسایه از طریق نیازسنجی؛ مثلاً ایجاد کارخانه‌ها تولید مواد غذایی در نوار صفر مرزی و به‌کارگیری نیروهای بومی؛
- اجرای طرح «آمایش دفاعی کشور با هماهنگی میان ستاد کل نیروهای مسلح و مرکز ملی آمایش سرزمین» به‌منظور پیونددهی امنیت و توسعه مناطق مرزی کشور؛
- تقویت سیستم‌های پدافندی (هوایی و زمینی) به‌منظور حفاظت از سرزمین و افزایش ضریب امنیت و توسعه؛
- تقویت پیوندهای ملی از طریق تسهیل تردد میان منطقه و دیگر مناطق کشور و افزایش درک متقابل، همبستگی اجتماعی، وحدت سرزمینی و یگانگی ملی.

سپاسگزاری

مقاله حاضر مستخرج از طرح جایگزین خدمت سربازی نویسنده اول در دانشگاه ارومیه است. از معاونت محترم پژوهشی دانشگاه ارومیه و مدیریت ارتباط با صنعت نهایت سپاس و امتنان را داریم.

شناسایی شد که با توجه به میزان اهمیتشان طبق نظر متخصصان و کارشناسان اوزان متفاوتی دریافت نمودند. مهم‌ترین عوامل مؤثر عبارت‌اند از: قدرت نظامی ایران، تنوع و آمایش مناسب نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران در منطقه (با وزن ۱۰)، سیاست خارجی پرهیز از تنش‌زایی و تأکید بر همکاری متقابل ایران در منطقه شمال غرب (با وزن ۹)، درآمد ناشی از قابلیت‌های گردشگری مذهبی کشور عراق (زیارتی پیاده‌روی اربعین) از طریق مرز ترمچین (با وزن ۸). مناطق مرزی استان آذربایجان غربی به لحاظ سطح توسعه نسبت به رقبای خود در وضعیت خوبی قرار گرفته است؛ استان کرمانشاه در مرتبه اول، استان‌های آذربایجان شرقی و کردستان به ترتیب در جایگاه دوم و سوم از نظر میزان امنیت پایدار قرار دارند. در جایگاه بعدی استان اردبیل و در رتبه آخر نیز استان ایلام واقع گردیده‌اند.

عامل وجود بازارچه‌های مرزی و تحول در کسب‌وکار مردم بر توسعه و پایداری امنیت در منطقه با میزان (۵/۵۹)، عامل قدرت نظامی ایران، تنوع و آمایش مناسب نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران در منطقه با میزان (۵/۵۷)، عامل توجه ویژه دولت به مسئله امنیت در منطقه و نظارت دقیق و قوی فرمانده انتظامی و مرزبانی در مرزهای استان با میزان (۵/۴۶) به ترتیب بیشترین تناسب را با اهداف استراتژی استان آذربایجان غربی و عامل درآمد ناشی از قابلیت‌های گردشگری مذهبی کشور عراق (زیارتی پیاده‌روی اربعین) از طریق مرز ترمچین با میزان (۱/۲۰)، عامل قدرت نظامی ایران، تنوع و آمایش مناسب نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران در منطقه با میزان (۰/۹۰)، عامل وجود بازارچه‌های مرزی و تحول در کسب‌وکار مردم بر توسعه و پایداری امنیت در منطقه با میزان (۰/۸۴) و عامل ایجاد مناطق آزاد تجاری ضریب امنیتی را در منطقه ارتقا می‌دهد با میزان (۰/۷۳)، عواملی بوده‌اند که

References

- Abbott, C., & Marsden, S. (2008). *Tigers and Dragons: Sustainable Security in Asia and Australia, London Singapore*: Oxford Research Group and the Singapore Institute of International Affairs.
- Aftab, A., & Houshmand, A. (2018). Developing Security and Defense Strategies in the Border Areas of West Azerbaijan with Territorial Planning Approach. *Defence Studies*, 16(3), 153-187. (In Persian) https://ds.sndu.ac.ir/article_399.html?lang=en
- Akokpari, J. (2007) *The Political Economy of Human Insecurity in Sub-Saharan Africa, Tokyo*: Institute of Developing Economies.
- Alipoor, A., Hashemi, S. M., & Hosseini, S. H. (2016). The Presentation of I.R. Iran's Spatial Planning Strategies for Mokran Coasts with the Approach of Development and Security. *Defence Studies*, 14(3), 131-154. (In Persian) https://ds.sndu.ac.ir/article_243.html?lang=en
- Binder, C. (2017), *Border disputes through ill-defined borders: maritime territorial conflicts and their impact on security; border politics: defining spaces of governance and forms of*

- transgressions, gunay and witjes* (eds). Springer.
- Buzan, B., Buzan, B. G., W'ver, O., Waever, O. & Buzan, O. W. B. (2003). *Regions and powers: the structure of international security*, Cambridge University Press.
- Buzan, B. & Hansen, L. (2007) *International Security*. Vol. III: Widening Security, SAGE Publications, London: New Delhi, Singapore.
- Cică, C. & Filipoaia, L. (2017) Sustainability enabling research methods for development of integrated border security systems. *9th International Conference on Electronics, Computers and Artificial Intelligence (ECAI)*, Targoviste, Romania.
- Cohen, S. P. (1987) *The Security of South Asia: American and Asian Perspectives*, University of Illinois Pr.
- Côté-Boucher, Karine & Infantino, Federica & Salter, Mark B. (2014). *Border security as practice: An agenda for research*. *Security Dialogue*, 17(7), 147-241.
- Côté-Boucher, K., Infantino, F., & Salter, M. B. (2014). Border security as practice: An agenda for research. *Security dialogue*, 45(3), 195-208. DOI:10.1177/0967010614533243
- Cunningham, F. (2012) *Poverty Reduction and Growth Trust, Borrowing Agreement with the Banque De France*, International Monetary Fund. Washington, D.C.
- Dehghanian, M., Zarei, B., & Najafi, M. (2021). Explaining the Opportunities and Bottlenecks for the Development of Sustainable Security in Border Areas (Case Study of Bushehr Province). *Defensive Researches and Management*, 20(92), 33-65. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.20086121.1400.20.92.2.4> (In Persian)
- Fohen, J. (2019). Multiple criteria Decision Support- a Review. *European Journal of Operational Research*, 63(1), 115-123.
- Grant, A. (2020). Crossing Khorgos: Soft power, security, and suspect loyalties at the Sino-Kazakh boundary. *Political Geography*, 76, 102070. <http://dx.doi.org/10.1016/j.polgeo.2019.102070>
- Günay, C., & Witjes, N. (2017). *Border Politics.(Re-) defining Spaces*. Mobility and Power Relations.
- Heshmati Jadid, H. R., Moradi, S., & Heshmati Jadid, M. (2021). An Approach to Land Use Planning in Kermanshah Province from Sustainable Development and Security Perspective. *Defensive Researches and Management*, 20(91), 31-67. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.20086121.1400.20.91.2.2> (In Persian)
- Heydari, A., & Bakhtar, S. (2018). Analyzing the Regional Development of Kurdish Border Cities of Iran Using Sustainable Urban Development Indices (Study Area: Kurdistan Province). *GeoJournal of Tourism and Geosites*, 23(3), 797-807. DOI:10.30892/gtg.23315-329
- Ikotun, O., Akhigbe, A., & Okunade, S. (2021). Sustainability of borders in a post-COVID-19 world. *Politikon*, 48(2), 297-311. <https://doi.org/10.1080/02589346.2021.1913804>
- Kladivo, P., Ptáček, P., Roubinek, P., & Ziener, K. (2012). *The Czech-Polish and Austrian-Slovenian borderlands—similarities and differences in the development and typology of regions*. *Moravian geographical reports*, 20(3), 22-37.
- Kurowska-Pysz, J., Castanho, R. A., & Loures, L. (2018). Sustainable planning of cross-border cooperation: a strategy for alliances in border cities. *Sustainability*, 10(5), 1416. <https://doi.org/10.3390/su10051416>
- Lewczuk, J., & Ustinovichius, L. (2015). The concept of multi-functional development of cross-border regions: Poland case. *Procedia Engineering*, 122, 65-70. <https://doi.org/10.1016/j.proeng.2015.10.008>
- Liu, H. Fan, J. Zhou, K. Xu, X. Zhang, H. Guo, R. & Chen, S. (2023). *Assessing the dynamics of human activity intensity and its natural and socioeconomic determinants in Qinghai-Tibet Plateau*. *Geography and Sustainability*, 4(4), 294-304. <https://doi.org/10.1016/j.geosus.2023.05.003>
- Mendoza Cota, J. E. (2017). Economic integration and cross-border economic organizations: The case of San Diego-Tijuana. *Estudios fronterizos*, 18(35), 22-46. <https://doi.org/10.21670/ref.2017.35.a02>
- Meshkini, A., & Rabbani, T. (2018). Explaining the Factors Affecting the Future Development of

- Border Towns (Case Study: Baneh City). *Journal of border studies*, 6(1), 23-44. [DOI: 20.1001.1.23454512.1397.6.1.2.3](https://doi.org/10.1001.1.23454512.1397.6.1.2.3) (In Persian)
- Mousavi, M., Zoghi Barani, K., Tak Roosta, M., Bahram i Jaf, S (2021), Geopolitical and socioeconomic indicators effective in spatial planning border areas (The case of: Kermanshah province). *Journal of Geographical Studies of Mountainous Areas*, 2(5), 93 - 109. <http://dx.doi.org/10.52547/gasma.2.5.93> (In Persian)
- Niebuhr, A., & Stiller, S. (2002). Integration effects in border regions-A survey of economic theory and empirical studies. *ERSA conference papers ersa 02 p 066*, European Regional Science Association. <https://ideas.repec.org/p/wiw/wiwr/ersa02p066.html>
- O'Regan, B., Morrissey, J., Foley, W., & Moles, R. (2009). *The relationship between settlement population size and sustainable development measured by two sustainability metrics. Environmental Impact Assessment Review*, 29(3), 169-178. <https://doi.org/10.1016/j.eiar.2008.08.002>
- Oyoo, E. M. (2010). Human security and environmental sustainability: The impact of environmental factors on socio-economic systems in the Horn of Africa. *Howard University. Washington DC*. <https://cfas.howard.edu/node/1461>
- Sapiro, P. (2017). Explaining geographic patterns of small group internal migration. *Population, Space and Place*, 23(8), e2078. <https://doi.org/10.1002/psp.2078>
- Sarvar, R., Mohammadi Hamidi, S., & Waysian, M. (2014). Analysis of Development Indicators in Border Regions to Meet Sustainable Security (Case Study: Border Townships of West Azarbaijan Province). *Journal of police Geography*, 2(7), 25-54. (In Persian) <https://sid.ir/paper/252875/fa>
- Shakuri, B., Azizi, I., Mofatehzadeh, M. Sadiq., & Hassanvand, S. (1402). Explanation of defense-security strategies in increasing the security of the country's borders. 14th International Conference on Management and Human Sciences Research in Iran, Tehran. SID. <https://sid.ir/paper/1128029/fa> (In Persian)
- Su, X. (2024). Security, economy, and the touristification of borders. *Annals of Tourism Research*, 105(c), 103734. DOI: 10.1016/j.annals.2024.103734
- Tulumello, S. (2018). The multiscale nature of urban security and public safety: Crime prevention from local policy to policing in Lisbon (Portugal) and Memphis (the United States). *Urban Affairs Review*, 54(6), 1134-1169. <http://dx.doi.org/10.1177/1078087417699532>
- Wagner, J. (2021), *Border Management in Transformation: Transnational Threats and Security Policies of European States*, Springer.
- Wastl-Walter, D. (2009). *The Routledge Research Companion to Border Studies*. Taylor & Francis Group.
- You, Z., Yang, H., & Fu, M. (2018). Settlement intention characteristics and determinants in floating populations in Chinese border cities. *Sustainable cities and society*, 39, 476-486. <http://dx.doi.org/10.1016/j.scs.2018.02.021>
- آفتاب، احمد و هوشمند، اکبر (۱۳۹۷). تدوین راهبردهای دفاعی-امنیتی در مناطق مرزی استان آذربایجان غربی با رویکرد آمایش سرزمین. *راهبرد دفاعی*، ۱۶(۶۳)، ۱۵۳-۱۸۷.
- حشمتی جدید، حمیدرضا؛ مرادی، سمیرا و حشمتی جدید، مهدی (۱۴۰۰). رهیافت آمایش مناطق مرزی در استان کرمانشاه از نگاه توسعه و امنیت پایدار. *مدیریت و پژوهش های دفاعی*، ۲۰(۹۱)، ۳۱-۶۷.
- دهقانیان، مجید؛ زارعی، بهادر و نجفی، محمدجواد (۱۴۰۰). تبیین فرصت‌ها و تنگناهای توسعه امنیت پایدار در نواحی مرزی (مطالعه موردی استان بوشهر). *مدیریت و پژوهش های دفاعی*، ۲۰(۹۲)، ۳۳-۶۴.
- سرور، رحیم؛ محمدی حمیدی، سمیه و ویسیان، محمد (۱۳۹۳). بررسی شاخص‌های توسعه در مناطق مرزی در راستای تحقق امنیت پایدار (مطالعه موردی: شهرستان‌های مرزی استان آذربایجان غربی). *پژوهشنامه جغرافیایی/انتظامی*، ۲(۷)، ۲۵-۵۴.
- شکوری، بهنام؛ عزیزی، ایمان؛ مفتاح‌زاده، محمدصادق و حسونند، سعید (۱۴۰۲). تبیین راهبردهای دفاعی-امنیتی در افزایش امنیت مرزهای کشور. *چهاردهمین کنفرانس بین‌المللی پژوهش‌های مدیریت و علوم انسانی در ایران، تهران*.
- علی‌پور، عباس؛ هاشمی، سیدمصطفی و حسینی، سید حسین (۱۳۹۵). ارائه راهبردهای آمایش منطقه ای سواحل مکران ج.ا.ایران با رویکرد توسعه‌ای و امنیتی. *راهبرد دفاعی*، ۱۴(۵۵)، ۱۳۱-۱۵۴.

حسین پور و موسوی: ارائه الگوی راهبردی توسعه و امنیت پایدار مناطق مرزی و نقش آن در رقابت پذیری منطقه‌ای ...

مشکینی، ابوالفضل و ربانی، طاها (۱۳۹۷). تبیین عوامل موثر بر توسعه آینده شهرهای مرزی (مورد مطالعه: شهر بانه). پژوهشنامه مطالعات مرزی، ۴۴-۲۳، (۱)۶.

موسوی، میرنجف؛ ذوقی بارانی، کاظم؛ تک روستا، مریم و بهرامی جاف، ساجد (۱۴۰۰). شاخص های ژئوپلیتیکی و ژئواکونومیکی مؤثر در آمایش مناطق مرزی (مورد مطالعه: استان کرمانشاه). مطالعات جغرافیایی مناطق کوهستانی، ۲(۱)، ۹۳-۱۰۹.

آماده به انتشار